

12. Mašterová, V. (2023). *Navchannya ta vykladannya cherez doslidzhennya za dopomohou heoprostorovykh tekhnolohiy: systematychnyy ohlyad*. [Learning and Teaching through Inquiry With Geospatial Technologies: A Systematic Review].

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ

ВАСЮТИНА Тетяна Миколаївна – доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри початкової освіти та інноваційної педагогіки, Українського державного університету імені Михайла Драгоманова.

Наукові інтереси: методика навчання і виховання молодших школярів; формування фахових компетентностей майбутніх учителів початкової школи; сучасна навчальна картографія, медіа-ресурси та цифрові освітні технології в роботі вчителя НУШ.

ОСТРОУХ Віталій Іванович – кандидат географічних наук, доцент, доцент кафедри геодезії, картографії та землеустрою Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

Наукові інтереси: сучасні види комп'ютерних технологій в картографії, впровадження в навчальний процес сучасних технологічних схем актуалізації цифрових карт та підготовки картографічних творів до видання.

ЛЕПЕТЮК Вікторія Борисівна – кандидат географічних наук, начальниця відділу маркетингу Державного науково-виробничого підприємства «Картографія».

Наукові інтереси: картографія, геоінформаційні системи та технології, цифровізація природничої освіти, туризм.

INFORMATION ABOUT THE AUTHORS

VASIUTINA Tetiana Mykolaivna – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Professor of the Department of Primary Education and Innovative Pedagogy, Dragomanov Ukrainian State University.

Circle of scientific interests: teaching methods and pedagogy for primary school pupils; development of professional competencies in future primary school teachers; modern educational cartography, media resources, and digital educational technologies in the work of teachers of the New Ukrainian School (NUS).

OSTROUKH Vitalii Ivanovych – Candidate of Geographical Sciences, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Geodesy, Cartography and Land Management of Taras Shevchenko National University of Kyiv.

Circle of scientific interests: his academic work focuses on the application of modern computer technologies in cartography and the integration of advanced technological methods into the educational process; in particular.

LEPETIUK Viktoriia Borysivna – Candidate of Geographical Sciences, Head of the Marketing Department of the State Scientific and Production Enterprise «Kartographia».

Circle of scientific interests: cartography, geographic information systems and technologies, digitalization of natural science education, tourism.

Стаття надійшла до редакції 11.09.2025 р.

УДК 37.013.43:111.852-053.2

DOI: https://doi.org/10.59694/ped_sciences.2025.05.016.014-019

ГОРБЕНКО Сергій Семенович –

доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри хорового диригування та теорії і методики музичної освіти

факультету мистецтв імені Анатолія Авдієвського

Українського державного університету імені Михайла Драгоманова

ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0002-2336-2616>

e-mail: ssgorbenko@gmail.com

ФОРМУВАННЯ ХУДОЖНЬО-ЕСТЕТИЧНОГО ДОСВІДУ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ: ОСОБИСТІСНО-ОРІЄНТОВАНИЙ СЕГМЕНТ

ГОРБЕНКО Сергій Семенович. ФОРМУВАННЯ ХУДОЖНЬО-ЕСТЕТИЧНОГО ДОСВІДУ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ: ОСОБИСТІСНО-ОРІЄНТОВАНИЙ СЕГМЕНТ

У статті розкриваються деякі аспекти процесу формування художньо-естетичного досвіду учнів різних вікових категорій на основі особистісного підходу. Означений феномен трактується в контексті «світу мистецтв», на перетині зовнішнього (художнього) і внутрішнього (переживання) та емоційно-образного пізнання мистецьких явищ. Відстоюється думка про те, що саме через переживання, емоції, почуття, досягнення дитиною катарсичного стану при спілкуванні з творами мистецтва набувається художньо-естетичний досвід. Висвітлюються ряд специфічних умов особистісно-

орієнтованого спрямування, що сприяють ефективності формування означеного феномену.

Ключові слова: учнівська молодь, мистецтво, сприймання, художній досвід, особистісний підхід, емоційна сфера, духовний катарсис.

HORBENKO Serhii Semenovich. FORMATION OF THE ARTISTIC AND AESTHETIC EXPERIENCE OF SCHOOL YOUTH: A PERSON-CENTERED SEGMENT

The article focuses on the problem of shaping the artistic and aesthetic experience of students of different age groups in general secondary, art, and music schools. This concept is viewed as an aesthetic category reflecting a person's sensory, value-spiritual, and need-driven attitude toward reality. It is primarily based on the ability to experience emotions, to feel life situations, to distinguish between the beautiful and the ugly, and to fully perceive and comprehend works of various kinds of art.

The paper argues for the necessity of several conditions, among which one of the most important is an individual's ability to adequately perceive works of art (musical, visual, choreographic, literary); the development of the sensory sphere, imaginative thinking, and emotionality, which lead the personality to inner experiences and spiritual catharsis. Spiritual-cathartic activity is understood here as a person's readiness to make a conscious choice of their place in life and the ability to fully reveal and realize their innate artistic and creative potential. The study shows that through catharsis students assimilate universal human values transmitted by art; by enriching their own value sphere, they become capable of experiencing spiritual purification and uplift and of building relationships among the participants of the educational process on the basis of mutual understanding, respect, and creative cooperation.

Attention is drawn to person-centered art education as an important psychological and pedagogical issue and to the creation of an appropriate educational environment where innovative approaches, diverse forms of joint activity between teacher and student, and dialogic, respectful communication are effectively implemented, which leads to the development of students' personal artistic and aesthetic formations. The mechanisms for developing artistic and aesthetic experience are seen in students' ability to freely express their impressions, views, and opinions during the process of artistic creation; in fostering an atmosphere of active learning and natural self-expression; and in promoting the self-development of the individual on the basis of subject-to-subject relationships between students and teacher.

Keywords: school youth, art, perception, artistic experience, person-centered approach, emotional sphere, spiritual catharsis.

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. В нинішніх складних умовах існування і розвитку суспільства зростають вимоги стосовно формування життєвого досвіду особистості. Важливого соціального значення набуває питання впровадження в освітній процес системи факторів і засобів, зміст яких полягає у свідомому виборі цінностей, відповідних духовно-моральних якостей особистості. Значне місце в цьому процесі належить художньо-естетичному досвіду дітей шкільного віку, який базується, в першу чергу, на здатності емоційно переживати, відчувати життєві ситуації, розрізняти прекрасне і потворне, повноцінно сприймати і розуміти твори різних видів мистецтва. Цей феномен є засобом власного творчого розвитку людини, бо в процесі художньої діяльності вона створює для себе щось нове, а значить ця діяльність постає як творча, спрямована на самозмінення, саморозвиток індивіда.

В системі становлення особистості наявність художньо-естетичного досвіду уможливорює пролонговане духовне самовдосконалення, формування її інтелектуального та культурного потенціалу. Від сформованості якостей даного напрямку в учнівської молоді залежать не лише властивості світогляду, розуміння цінностей, але й ефективність залучення до активної творчої діяльності, що впливає на відродження, збереження, трансляцію та розвиток художніх традицій в національній культурі. У цьому зв'язку виникає необхідність розробки та впровадження в практику таких підходів, які були б орієнтовані на формування конструктивних відносин між учасниками освітнього процесу на засадах взаєморозуміння, взаємоповаги, творчого співробітництва. Одним із таких шляхів є особистісно-орієнтований підхід у формуванні художньо-естетичного досвіду підростаючого покоління, який не дістав достатнього висвітлення в науково-педагогічній

літературі і розглядається нами як важлива психолого-педагогічна проблема.

Аналіз останніх наукових досліджень і публікацій. В мистецькій педагогіці висвітленню проблеми набуття учнями естетичного, художнього досвіду в прямому чи опосередкованому вигляді присвячена низка робіт. Так у наукових дослідженнях І. Зязюна, О. Семашко, А. Канарського та ін. естетичний досвід отримує інтерпретацію з позиції філософської науки. В педагогічних працях Н. Аніщенко, В. Бутенко, Т. Завадської, Л. Коваль, С. Мельничука, Г. Падалки, О. Рудницької, Г. Шевченко, Г. Карась, Г. Тарасенко, В. Черкасова та ін. розглядаються теоретико-методичні аспекти формування естетичного досвіду особистості засобами мистецтва. В центрі уваги таких учених як Б. Брилін, Н. Гузій, О. Дем'янчук, С. Жупанін, О. Комаровська, Н. Миропольська, С. Науменко, О. Ростовський, А. Щербо та ін. розкриваються питання розвитку окремих аспектів естетичного досвіду учнівської молоді, їх почуттів, інтересів, потреб, особливостей сприймання мистецьких творів, творчої активності, художніх здібностей тощо. Особистісно-орієнтоване мистецьке навчання і виховання ґрунтується на досягненнях прогресивної психолого-педагогічної теорії і практики (Г. Балл, Є. Барбіна, І. Бех, О. Гумінська, І. Зязюн, О. Комаровська, В. Кремень, О. Лобова, В. Моляко, Ю. Мальований, О. Норкіна, О. Пошетун, В. Рибалко, О. Савченко, С. Сисоева та ін.), згідно з якою одним із центральних завдань формування художньо-естетичного досвіду є налагодження суб'єкт-суб'єктних стосунків між учасниками освітнього процесу, формування людини культури, що включає ціннісне відношення до художніх творів різних за стилем, жанром, характером і змістом, вдосконалення емоційної сфери особистості та її духовного самовдосконалення.

Мета статті – зосередити увагу та обґрунтувати важливість ряду факторів, що підвищують ефективність формування художньо-естетичного досвіду учнів різних вікових категорій в процесі мистецького навчання.

Виклад основного матеріалу. Наукові праці вчених переконують у тому, що естетичний досвід являє собою духовно-практичне надбання особистості, пов'язане з можливостями людини самостійно сприймати, оцінювати і творити прекрасне в житті і мистецтві. Феномен «художньо-естетичний досвід» містить дві важливі складові: художнє і естетичне. Закладені ще античними мислителями позиції щодо трактування

естетичного досвіду отримали розвиток у сучасній філософії. Поняття «естетичний досвід» розглядається нинішніми дослідниками [6; 9; 10] переважно як естетична категорія відображення почуттєвого, оцінно-духовного, потребового ставлення людини до дійсності. Трактують його як єдність знань, умінь і навичок, результат естетичної діяльності та культуротворчого процесу [5]. В основі формування художньо-естетичного досвіду підростаючої особистості лежить «світ мистецтва». Людина, пропускаючи його через себе, через свої почуття і емоції, збагачується новими уявленнями, ідеями, почуттями.

Мистецтво, вказував Г. Гегель – це «повернення людини всередину самої себе, сходження до свого особистого почуття, завдяки чому відкидається всяке обмеження... і його новим святим стає Humanus – глибини і висоти людської душі як такої, загальнолюдського в радостях, стражданнях, в прагненні, діяннях і долях...» [4, с. 113]. Мистецтво здатне здійснювати глибинний вплив на психіку людини в силу своєї чуттєво-образної природи. Воно олюднює почуття і емоції, наповнює їх інтелектуальним змістом, робить їх естетично привабливими. У цьому зв'язку, цінним є визначення А. Канарського, який пише: «Мистецтво є найінтенсивнішим засобом освоєння тезаурусу цінностей і смислів людського буття, забезпечуючи при цьому їхню конкретно-наочну репрезентацію і безпосереднє переживання сучасною людиною. Мистецтво визначає «міру байдужості» до світу універсальних цінностей і смислів, а отже, робить культурний досвід людства частиною внутрішнього досвіду сучасної людини» [7, с. 54]. Окрім того, як зазначає І. Баладинська, «мистецтво пропонує особистості не звичайний, а «художньо організований, відібраний, осмислений, соціокультурний досвід», що уможливорює вироблення її індивідуальних ціннісних орієнтацій» [2, с. 10].

Естетичний досвід особистості І. Зязюн розуміє, як специфічний досвід почуттів, за допомогою якого можливе виявлення, розуміння та оцінка естетичної своєрідності різних видів людської діяльності. На його думку, художньо-естетичний досвід є результатом засвоєння життєвого досвіду суспільства, що закріпився у вигляді стійких ціннісних орієнтацій і впливає на соціальну поведінку особистості [6]. Основними структурними компонентами естетичного досвіду

вчений називає емоції, смаки, почуття, погляди [4, с. 75].

Поняття «художнє» вміщується в поняття «естетичне» і виникає як результат розвитку мистецтва. На думку О.Шрамко, художній досвід є вищою формою в порівнянні з естетичним, адже він формується на основі художнього переживання, набуваючи особистісного значення для людини. В основі художнього досвіду лежить поступово здобуте вміння спілкуватися з творами мистецтва, сприяє формуванню естетичного смаку, збагаченню уяви, навичок сприймання тощо [10]. Художній досвід О.Шевнюк трактує як «інтегроване особистісне утворення, що є результатом художньо-естетичної діяльності, змістовою стороною якого виступає естетичне ставлення до мистецтва» [5, с. 124]. Так, на перетині зовнішнього (художнього) і внутрішнього (переживання) народжується феномен художньо-естетичного.

З нашої точки зору художньо-естетичний досвід, має базуватися, перш за все на здатності індивіда повноцінно сприймати твори мистецтва – музичного, образотворчого, хореографічного, літературного, – відчувати, переживати і розуміти його зміст, закладені автором художні образи. Для цього потрібні певні знання і навички, які набуваються в процесі цілеспрямованої і систематичної навчальної діяльності. Фактично, завдяки оволодінню вміннями й навичками художньої діяльності відбувається розвиток творчих можливостей особистості, здатність до емоційно-образного пізнання життєвих явищ, що, в свою чергу, сприяє залученню її до художньої культури, набуттю відповідного досвіду.

Академік І. Зязюн неодноразово наголошував, що «...успішним і ефективним розвиток молодої людини буде лише тоді, коли освіта, навчання і учіння супроводжуватимуться позитивними емоціями і почуттями» [6, с. 18]. Чуттєвій природі людини, естетичному почуттю належить особливе місце, бо спираючись на них, людина орієнтується у світі прекрасного і потворного. Як зазначає В.Скільський, «естетичні почуття є головною умовою перетворення етичних знань у моральні переконання... Це, звичайно, процес складний та довготривалий і найбільш інтенсивно він відбувається в підлітковому і юнацькому віці. Лише ті знання, думки, погляди людини є дійовими, які стали її переконаннями, чого не можна досягнути без глибокого емоційного, естетичного переживання» [9, с. 42]. Саме через

переживання, емоції, образну уяву, почуття, з нашої точки зору, людина набуває художньо-естетичного досвіду.

Грецький філософ і ерудит Аристотель, вважав, що твори мистецтва облагороджують людину тим, що «через «катарсис» душі звільняють її від негативних пристрастей» [1, с. 78]. З його погляду катарсис – мета мистецтва. Суть його була усвідомлена таким чином, що втілений у мистецтві світ людини, життя характерів і пристрастей хвилює слухача або глядача до глибини душі і це естетично пережите потрясіння знаходить розрядку в переживанні очищення, морального удосконалення і гармонії. Художній твір, на думку мислителя, викликаючи в душі етичні почуття і переживання, справляє на людей перетворюючий вплив [1, с. 63]. Саме такий підхід, на наш погляд, є однією з ефективних складових формування художньо-естетичного досвіду особистості.

Зазначимо, що переважна більшість найвідоміших новаторських дидактичних та виховних систем, так чи інакше, прагнуть досягнення особистістю катарсичного стану. Катарсис – це цілісний, насичений, динамічний стан особистості, що виражає вищий ступінь її духовної організації і виникає в результаті очищення, ускладнення і піднесення її цінностей та ідеалів до рівня соціально значущих, загальнолюдських [8, с. 15]. Є підстави стверджувати, що люди, зобов'язані всім «загальнолюдському» в собі – духовному катарсису. Через катарсис учні засвоюють загальнолюдський ціннісний досвід, який передається за допомогою мистецтва, а завдяки збагаченню своєї ціннісної сфери вони стають здатними переживати духовне очищення, ускладнення і піднесення. До того ж, формування «людини духовної» вимагає, щоб виховання носило катарсичний характер. «У соціокультурному плані, – пише В.Сергєєва, – виховання можна розглядати як процес катарсичного перетворення особистості» [8, с. 16]. В естетичному ракурсі катарсис веде до почуттів гармонії, краси, викликає гуманні почуття, покаяння, «благотворіння перед життям» (А.Швейцер). Тобто, високохудожні твори мистецтва виступають важливим засобом катарсичного пізнання світу і людини, вони є істотною складовою структури духовної культури особистості. В цьому контексті, ми вважаємо, що один із шляхів до «людини культури», а значить індивіда із сформованим художньо-естетичним досвідом, лежить через духовний катарсис і оволодіння ним як загальнолюдською цінністю. Привабливість такого

підходу, на нашу думку, полягає в тому, що основу духовного катарсису складає «сходження» суб'єкта, що має відбуватися в процесі спілкування з певним твором до особливо значущих гуманістичних цінностей, ідеалів та якостей. Зокрема, музичний катарсис, як загальнолюдська духовна цінність, є одним із ефективних шляхів набуття художньо-естетичного досвіду індивідом.

Розглядаючи духовний катарсис як педагогічну умову формування художньо-естетичних цінностей учнів у процесі їх мистецького навчання і виховання, ми виходимо з того, що через катарсичні стани особистості задовольняється потреба в «ціннісному насиченні» активності. Як системне утворення, така активність може конкретизуватися в окремих її видах, а саме: навчально-пізнавальному, соціально-комунікативному, духовно-моральному, національно-громадянському, художньо-образному, духовно-катарсичному.

За нинішніх реалій формування художньо-естетичного досвіду учнівської молоді виникає необхідність розробки та впровадження в практику шкіл мистецтв, закладів загальної середньої освіти, музичних шкіл таких підходів, які б вибудовували відносини між учасниками освітнього процесу на засадах взаєморозуміння, взаємоповаги, творчого співробітництва. Одним із таких шляхів є особистісно-орієнтоване навчання і виховання, яке, з нашої точки зору, є важливою психолого-педагогічною проблемою, але недостатньо висвітленою в науково-педагогічній літературі. Ефективність формування художньо-естетичного досвіду учнів на основі особистісно-орієнтованого навчання визначається створенням ряду специфічних умов, що забезпечували б можливості кожного учня в усвідомленні змістових координат різних видів мистецтва:

- налагодження суб'єкт-суб'єктних стосунків між педагогом і учнями в ході освітнього процесу незалежно від природних здібностей вихованців з опорою на допомогу та підтримку наставника;

- наявність мотивації, важливим джерелом якої є потреби та інтереси дитини в певному виді мистецтва. Як свідчить практика, найбільш повне їх виконання сприяє самореалізації особистості дитини. Активна й стійка потреба перетворюється в прагнення за умови постійного схвалення успіхів своїх вихованців, віри у їх можливості;

- використання ефективних форм, прийомів та методів мистецького навчання і виховання в умовах розрізнення «буденної» і

«художньої» форм осягнення сутності мистецтва. Перевагу віддаємо формуванню «художнього» сприймання, що передбачає виразносміслові значення художньої мови твору, переживання, певний емоційний стан;

- успішне формування художньо-естетичного досвіду учнів, на наш погляд, має спиратися на мистецький тезаурус, тобто запас відповідних знань, умінь і навичок учнів. Адже найкраще засвоюється та інформація, яка пов'язана з уже існуючим досвідом на основі якого використовуються нові навчальні ситуації, інноваційні методи і форми мистецької діяльності, (здоров'язбеігаючі, інформаційні, терапевтичні, фасилітаційні та ін.);

- створення на заняттях атмосфери свободи учіння, підтримки, активного спілкування, природного самовираження, взаєморозуміння, саморозвитку особистості, радості спільної праці тощо.

Реалізувати особистісно орієнтовані завдання можна лише в межах сприятливого середовища перебування учнів, де реально використовуються інноваційні підходи, різноманітні способи спільної діяльності педагога і учня, діалогове взаємоповажливе спілкування, що приводять до становлення особистісних новоутворень. Сутність такого середовища полягає у відображенні ідей та цінностей сучасної освітньої парадигми, включає процеси розвитку і саморозвитку дитини, педагогічної культури вчителя і батьків, відображає особливості їх взаємодії. Подібні обставини являють собою сукупність різноманітних сегментів: інформаційних, комунікативних, інтерактивних, психолого-педагогічних, технологічних, методичних. Одним з основних показників рівня сформованості художньо-естетичного досвіду є успішність учня в реалізації особистих мистецьких нахилів і здібностей, свободі вибору, розвитку творчих навичок, дослідженні «зони інтересів» та факторів, що впливають на його поведінку, художньо-естетичні смаки тощо.

Висновки та перспективи подальших розвідок напрямку. Отже, існуючі дослідження минулого і сучасності свідчать про неможливість освоєння світу людиною без опори на духовно-моральні, естетичні аспекти, інакше виникає криза людяності, гуманності, культури. Найбільш ефективно вони формуються в різних формах особистісно орієнтованого навчання і виховання. Механізми цього процесу бачаться нами у кількох площинах: художньо-практичній діяльності учнів, сприйманні та спільній інтерпретації

мистецьких творів на основі розвитку емоційної та ціннісної сфер; комунікації через мистецькі засоби, що спрямована на формування здатності учнів до вільного висловлювання своїх вражень, поглядів, думок; створенні атмосфери активного навчання і природного самовираження, саморозвитку особистості на основі суб'єкт-суб'єктних стосунків між учасниками освітнього процесу. При цьому наставник усвідомлює мету своєї діяльності по формуванню художньо-естетичного досвіду учнів як соціально необхідну, професійно значущу, систематичну і послідовну. Перспективи подальших досліджень цього напрямку полягають, з нашої точки зору, у розробленні моделей інтеграційного підходу до набуття художньо-естетичного досвіду в контексті гуманізації мистецько-освітнього процесу.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Аристотель. Поетика. Київ: Мистецтво, 1967. 136 с.
2. Баладинська І. В. Європейський досвід організації художньої освіти. *Мистецька освіта: проблеми і перспективи розвитку в контексті європейської інтеграції*: зб. наук. праць. Житомир: ФОП «Н. М. Левковець», 2017. С. 8–13.
3. Бех І. Д. Гуманістична модель виховання в межах теоретичного дискурсу. *Педагогіка і психологія*. 2014. № 3(84). С. 46–54.
4. Гегель Г. В. Естетика: В 4-х т. Киев: Искусство, 1971. Т. 3. 622 с.
5. Естетика: навчальний посібник для педагогів / за ред. Т.І.Андрущенко. Київ: «МП Леся», 2014. 613 с/
6. Зязюн І. А. Естетичні засади розвитку особистості. *Мистецтво у розвитку особистості*: Монографія. Чернівці: Зелена Буковина, 2006. С. 14–36.
7. Канарский А. С. Диалектика эстетического процесса. Киев: Мироновская типография, 2008. 378 с.
8. Сергеева В. Є. Про роль духовного катарсиса у формуванні загальнолюдських цінностей. *Педагогіка і психологія*. 2002, №4(37). С. 13–19.
9. Скільський Д. М. До питання естетичного виховання школярів у навчальному процесі *Рідна школа*. 2012. №3. С. 41–44.
10. Шрамко О. І. Художній досвід як цілісний шлях осягнення істини. *Педагогіка вищої та середньої школи*. 2006, №16(2). С. 286–296.

REFERENCES

1. Aristotle. (1967). *Poetyka*. [Poetics]. Kyiv.
2. Baladynska, I. V. (2017). *Yevropeys'kyi dosvid orhanizatsiyi khudozhn'oyi osvityi*. [European experience in organizing art education]. Zhytomyr.
3. Bekh, I. D. (2014). *Humanistychna model' vykhovannya v mezhakh teoretychnoho dyskursu*. [A humanistic model of education within the framework of theoretical discourse].
4. Hegel, G. W. F. (1971). *Estetyka*. [Aesthetics]. Kyiv.
5. *Estetyka*. (2014). [Aesthetics]. Kyiv.
6. Ziazun, I. A. (2006). *Estetychni zasady rozvytku osobystosti. Mystetstvo u rozvytku osobystosti*. [Aesthetic foundations of personal development]. Chernivtsi.
7. Kanarsky, A. S. (2008). *Dialektyka estetychnoho protsesu*. [Dialectics of the Aesthetic Process]. Kyiv.
8. Serheeva, V. Ye. (2002). *Pro rol' dukhovnoho katarsysu u formuvanni zahal'nolyuds'kykh tsinnostey*. [On the role of spiritual catharsis in shaping universal human values]. Kyiv.
9. Skilskyi, D. M. (2012). *Do pytan' estetychnoho vykhovannya shkoliariv u navchal'nomu protsesi*. [On the issue of aesthetic education of schoolchildren in the educational process]. Kyiv.
10. Shramko, O. I. (2006). *Khudozhnyi dosvid yak tsilisnyy shlyakh osyahnennya istyny*. [Artistic experience as an integral path to comprehending the truth]. Kyiv.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

ГОРБЕНКО Сергій Семенович – доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри хорового диригування та теорії і методики музичної освіти факультету мистецтв імені Анатолія Авдієвського Українського державного університету імені Михайла Драгоманова.

Наукові інтереси: гуманізація мистецько-освітнього процесу в закладах загальної середньої та вищої школи, методика музичної освіти.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

GORBENKO Serhiy Semenovych – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Professor of the Department of Choral Conducting and the Theory and Methodology of Music Education at the Anatolii Avdiievskyi Faculty of Arts of the Mykhailo Drahomanov Ukrainian State University.

Circle of scientific interests: the humanization of the art-educational process in general secondary and higher education institutions, and methods of music education.

Стаття надійшла до редакції 12.09.2025 р.